

RIKSADVOKATEN

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

REF.:
2010009890

VÅR REF.:
Ra 10-512 GKL/
347

DATO:
22.02.11

HØRING – UTVIDELSE AV VIRKEOMRÅDET FOR STRAFFERETTSLIGE SÆRREAKSJONER FOR UTILREGNELIGE SOM BEGÅR VEDVARENDE OG SAMFUNNSSKADELIG KRIMINALITET

Det vises til høringsbrev 22. oktober 2010 om ovennevnte, og presiserende merknader i brev 20. desember s.å. Riksadvokaten har etter avtale med kst. lovrådgiver Torunn Salomonsen fått forlenget frist for uttalelse.

Statsadvokatembetene er egne høringsinstanser, men riksadvokaten har anmodet om at eventuelle uttalelser sendes i kopi hit før høringsfristens utløp. Vi har mottatt kopi av merknader fra Oslo statsadvokatembeter, Agder statsadvokatembeter og Det nasjonale statsadvokatembetet. Rogaland statsadvokatembeter har gitt merknader i brev hit, som vedlegges i kopi.

I Generelt

Utvidelse av virkeområdet for særreaksjonene for utilregnelige er påkrevd

Alvorlig psykisk syke (utilregnelige) som begår mindre alvorlig kriminalitet burde prinsipielt tas vare på som pasienter, og være helse- og sosialvesenets ansvar. Bare hvis det er uomgjengelig nødvendig for å beskytte samfunnet mot alvorlige lovbrudd burde disse lovbrysterne sluses over i straffesporet gjennom en straffereaksjon. Dessverre har det i tiden etter at Særreaksjonsutvalget avga sin innstilling (NOU 1990: 5) blitt mer enn klart at det ikke er realistisk å regne med at disse etatene vil løse denne oppgaven.

Riksadvokaten har gjentatte ganger påpekt at det er helt nødvendig med nye tiltak overfor "de plagsomme, ikke farlige" utilregnelige, jf. bl.a. brev herfra 26. april 2004 og vår høringsuttalelse 15. april 2009 til departementets forslag etter Mæland-utvalgets rapport. Behovet for endring er grundig dokumentert, og vi konstaterer med tilfredshet at dette også legges til grunn i den høringen som nå gjennomføres.

Med disse to utgangspunktene, er det ingen annen utvei enn å utvide området for de strafferettslige særreaksjonene. Etter riksadvokatens syn bør dette gjøres ved en forsiktig

utvidelse av de allerede etablerte særreaksjonene (straffeloven §§ 39 og 39a). En ny særreaksjon, med innhold og tidsramme som skissert i høringsnotatet, ville etter vår oppfatning ikke kunne gi noen løsning på det problem som allerede har blitt liggende uløst for lenge.

Oversikt over forslagene

Høringsaken er uoversiktlig og riksadvokaten finner grunn til å oppsummere de to forslagene som etter det en kan forstå utgjør essensen i endringsforslagene:

1. *Utvidelse av de to særreaksjonene for utilregnelige (overføring til tvungent psykisk helsevern, jf. straffeloven § 39 og tvungen omsorg, jf. straffeloven § 39a)*

Det er ikke utformet noen lovtekst som angir de utvidede vilkårene for idømmelse av særreaksjonene. Det fremgår på side 3 at utvidelsen foreslås begrenset til "kriminalitet som har karakter av integritetskrenkninger og som gjentatt rammer samme person på en slik måte at det har karakter av systematisk forfølgelse". Etter det en kan se er dette – særdeles viktige – forslaget ikke nærmere omtalt i høringsbrevet denne gang.

2. *En ny særreaksjon: "Overføring til tidsbegrenset tvungent opphold i psykisk helsevern".*

Den nye reaksjonen skal ikke kunne vare i mer enn 6 måneder, og kan ikke forlenges eller gjentas ved nye lovbrudd.

Også dette forslaget mangler et utformet forslag til vilkår for idømmelse. (Det foreslås en ny bestemmelse i straffeloven § 39 i, men bare tredje til sjette ledd er skrevet ut, se side 10 i høringsnotatet. Formentlig er vilkårene tenkt inntatt i bestemmelsens første og/eller annet ledd.)

Basert på den løpende teksten kan det se ut til at i alle fall følgende elementer er tenkt tatt inn som vilkår for idømmelse av den nye reaksjonen:

<i>Omfang</i>	- "et betydelig antall lovbrudd over noe tid"
<i>Lovbruddets karakter</i>	- "særlig samfunnsskadelig eller plagsom karakter"
<i>Behovet for særreaksjon</i>	- "nødvendig for å verne samfunnet"

En ny, tidsbegrenset, særreaksjon gir ingen løsning

Forutsatt at oppsummeringen ovenfor er noenlunde dekkende, mener riksadvokaten at det med noe nær sikkerhet allerede nå kan fastslås at "fribilletsproblemet" ikke vil bli løst. Det skyldes først og fremst:

- Utvidelsen av anvendelsesområdet for de ordinære særreaksjonene fanger bare opp en del av de personene det er akutt behov for tiltak overfor.
- Den nye særreaksjonen vil, særlig på grunn av tidsbegrensningen, ikke gi tilstrekkelig samfunnsvern når det gjelder gruppen som faller utenfor de ordinære særreaksjonene (også etter den eventuelt utvidelse departementet legger opp til).

I tillegg kommer at de fra før innviklede bestemmelsene om strafferettslige særreaksjoner vil bli enda vanskeligere å anvende i praksis om det også innføres en tidsbestemt særreaksjon.

Utvidelse av de eksisterende særreaksjonene en bedre løsning

Etter riksadvokatens syn bør de gode intensjonene bak forslaget om den nye reaksjonen - en grundig utredning av domfeltes behov og en plan videre - ivaretas innenfor en utvidet ordinær særreaksjon. For å sikre at dette faktisk gjennomføres, kan det for denne gruppen tas inn i straffeloven § 39 (og eventuelt § 39a) at i løpet av de første 6 måneder av gjennomføringstiden *skal* domfeltes behov for medisinsk eller annen behandling og sosial bistand utredes grundig. Det kan også tas inn en bestemmelse om plan for videre oppfølging under og etter særreaksjonen, etter mønster av utkastet til § 39 i tredje ledd tredje og fjerde punktum. I tillegg kan det muligens være hensiktsmessig at det for denne gruppen bør åpnes adgang til å prøve opprettholdelse av reaksjonen oftere enn en gang i året, for eksempel hver 6. måned.

Etter vår mening vil departementets tidligere forslag, nå inntatt på side 4 i høringsnotatet, dekke det vesentlige av behovet. Dette forslaget gir også en enklere, og dermed mer forutberegnlig, ordning.

II Kommentarer til noen av enkelthetene i forslagene

På bakgrunn av vårt råd om å ikke videreføre forslaget om en tidsbestemt særreaksjon, begrenses kommentarene til de konkrete forslagene til noen hovedpunkter.

Generelt

For at det skal det være noen utsikt til å lykkes med den nye reaksjonen, må forslaget etter riksadvokatens oppfatning i det minste justeres slik at oppholdet kan vare lenger enn 6 måneder og at reaksjonen kan idømmes på ny dersom det begås nye straffbare forhold.

Skulle reaksjonen utformes som angitt i punkt 4.6 – gjentatt plagsom kriminalitet gir ikke grunnlag for ny særreaksjon, bare ”nye forhold” i form av ”endringer i lovbrysterens psykiske tilstand” kan før til ny reaksjon – vil den etter kort tid komme i miskreditt.

Nærmere om varighet og opphør

Forslaget vil i praksis antakelig særlig omfatte personer som over mange år har begått en lang rekke lovbrudd, og som har tunge rusproblemer i tillegg til en langvarig og alvorlig psykisk lidelse. Det er vanskelig å forstå at en – i første rekke gjennom *utredning* og en *plan*, som etter det skjønner skal gjennomføres etter avsluttet reaksjon – kan nære et realistisk håp om å kunne gjøre noe effektivt og varig overfor denne gruppen. Det virkelighetsnære resultat er nok dessverre snarere at domfelte bare holdes borte fra kriminalitet i den tid institusjonsoppholdet varer.

Det bør for øvrig ikke helt avskrives at utsiktene til at et tvungent opphold i institusjon over noe mer tid, *kan* virke preventivt overfor noen av gjengangerne i målgruppen.

Når det gjelder opphør av reaksjonen (før seks måneder), foreslår departementet at det er den faglige ansvarlige som skal avgjøre om/når reaksjonen kan anses gjennomført (dvs. stabilisering og utredning er gjennomført og oppfølgingsplan er utarbeidet) og skal opphøre. Riksadvokatens er usikker på om vil være riktig å overlate denne vanskelige vurderingen til en enkelt person blant de mange som er tiltenkt en rolle i planarbeidet. Det bør i alle fall klargjøres at påtalemyndigheten skal varsles ved opphør og gis klagerett med oppsettende virkning.

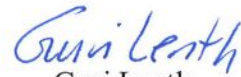
Informasjonsutveksling og kartlegging

Samarbeid og utveksling av informasjon mellom aktuelle etater er formentlig en forutsetning å oppnå ønsket virkning, og riksadvokaten støtter forslaget om utvidelse av adgangen til utveksling av opplysninger.

Det kan i tillegg være grunn til å vurdere å gi en generell bestemmelse om informasjonsinnhenting før idømmelse av særreaksjon for å sikre at de rettsoppnevnte sakkyndige – og dermed retten og partene - får tilgang til informasjon som kan ha betydning for om særreaksjon bør idømmes.

Knut H. Kallerud
ass. riksadvokat

Guri Lenth
kst. førstestatsadvokat

Vedlegg

- Gjenpart:
1. Samtlige statsadvokatembeter
 2. Justisdepartementet, Politiavdelingen
 3. Politidirektoratet

ROGALAND STATSADVOKATEMBETER

Riksadvokaten
Pb 8002 Dep
0030 OSLO

RIKSADA
Lnr: Ra 2010-00572-003
2010-11-21
Arkiv: 347
Saksbeh: GKL

Deres ref: Ra 10-512 GKL/347

Vår ref:

HØRING – UTVIDELSE AV VIRKEOMRÅDET FOR STRAFFERETTSLIGE SÆRREAKSJONER FOR UTILREGNELIGE SOM BEGÅR VEDVARENDE OG SAMFUNNSSKADELIG KRIMINALITET

Det vises til riksadvokatens skriv av 15.11.10 m/vedlegg. Vi har anmodet om kopier av høringsuttalelser fra de lokale politidistriktene. Vedlagt følger kopi av skriv av 21.01.11 fra Rogaland politidistrikt. Tross purring har vi ikke mottatt noe kopi av eventuell uttalelse fra Haugaland og Sunnhordland politidistrikt.

Problemet med utilregnelige lovbrøtere har vært beskrevet tidligere fra vårt embete. I vårt distrikt er det flere utilregnelige gjengangere med hyppig og plagsom kriminalitet, men som (til nå) ikke har begått handlinger som er såpass alvorlige at de kunne hjemle anvendelse av særreaksjon. Det gjelder straffbare forhold som legemsbeskadigelse (herunder §232) og ran, og det er vel noe misvisende å karakterisere disse forholdene utelukkende som "plagsomme". De har en alvorlighetsgrad som gjør det nødvendig med tiltak primært av hensyn til samfunnsvernet, men også av hensyn til lovbrøteren. Dette gjelder både personer som er psykotisk og som er psykisk utviklingshemmet i høy grad. Den mest aktive i vårt distrikt tilhører den siste gruppen. Det er beklagelig at det ikke er fremmet forslag om tiltak for å verne samfunnet mot personer som begår slik kriminalitet, men som er utilregnelige grunnet psykisk utviklingshemming. Vedkommende er i stand til å begå ran, begå bilbrukstyveri, å ruse seg på illegale stoffer, men uansett hyppighet av diverse uønskede virksomheter, har en ikke effektive virkemidler mot disse.

Det er dog med glede en noterer at departementet tar "sikte på en snever utvidelse av gjeldende særreaksjoner" også for denne gruppen lovovertredere. Men utvidelsen bør ikke bli så "snever" som angitt i departementet skriv av 20.12.10. Å begrense utvidelsen til

”integritetskrenkelseser og som gjentatt rammer samme person på en slik måte at det har karakter av systematisk forfølgelse”, utelukker særreaksjon mot personen som med sin skremmende og voldelige adferd rammer nabolaget, etniske grupper, yrkesgrupper (for eksempel buss-sjåfør), selv om vedkommende ikke systematisk plager en bestemt person. Slike personer bør det også være mulig å ta hand om for å beskytte samfunnet.

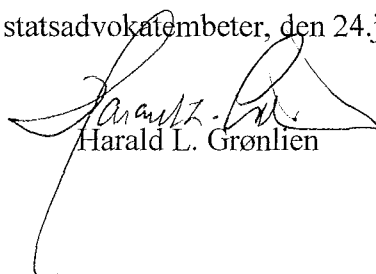
Når det gjelder det foreslåtte tiltaket om tidsbegrenset tvunget opphold, vil det åpenbart kunne ha en positiv funksjon for enkelte utilregnelige lovovertridere. Å ha dette ”riset bak speilet” kan være forebyggende for de som i dag er seg bevisst at intet kan skje med den uansett hvor mye kriminalitet de begår. For andre kan gjennomføringen av et slikt opphold ha positiv effekt. Sånn sett ønskes tiltaket velkomment.

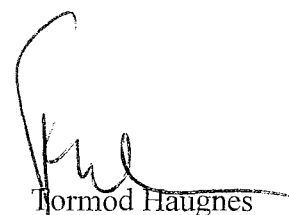
Men det hefter flere svakheter med tiltaket. Som redegjort i høringsuttalelsen fra Rogaland politidistrikt vil en maksimaltid på 6 måneder ofte være altfor kort. Denne tiden bør settes vesentlig lengre, eller at det gis anledning til forlengelse dersom det skulle være behov for lengre tid for å oppnå tiltakets hensikt. Siden det i dette tilfelle uansett dreier seg om måneder, kan forlengelse være en tungvint løsning. I fall bør forlengelsen kunne besluttes relativt enkelt (f.eks tilsvarende varetektforlengelse).

Den andre åpenbare svakheten er manglende myndighet til å gripe inn mot de som allerede har gjennomført et slikt midlertidig tvunget opphold. Etter å ha gjennomført et tvunget opphold, har disse ikke lenger noen trussel om reaksjoner fra samfunnets side om de skulle vurdere å gjenoppta sin kriminelle adferd. Det er forståelig at det ikke kan gjennomføres en ”utredning” av disse gang på gang, men det burde være ordninger som kunne virke avskrekkende eller som avskar eller begrenset muligheter til å begå ny kriminalitet. Et nærliggende tiltak var å senke kravene for disse til å bli dømt til tvunget psykisk helsevern dersom de etter et gjennomført midlertidig opphold fremdeles fortsetter sin kriminelle adferd. F.eks kunne en i disse tilfeller stryke kravet om forbrytelsene skal være alvorlige for å idømme særreaksjon, men at det holder med at disse begår vanlige ran og ordinære legemsbeskadigelser.

Den tredje svakheten med forslaget er at det ikke er foreslått noen tilsvarende ordning for de psykisk utviklingshemmede. De kan selvfølgelig ikke omfattes av ordningen med tvunget opphold for psykotiske personer, men en ordning tilpasset deres fungerings nivå burde la seg gjennomføre.

Rogaland statsadvokatembeter, den 24.januar 2011

Harald L. Grønlien

Tormod Haugnes